

دباجه‌ای بر

نظریه‌های اعتیاد به مواد

www.KitaboSunnat.com

سرشناسه	:	نخعی، نوذر، ۱۳۴۸
عنوان و نام پدیدآور	:	دیباجه‌ای بر نظریه‌های اعتیاد به مواد مخدر / مولف نوذر نخعی.
مشخصات نشر	:	کرمان: فانوس، ۱۳۹۵
مشخصات ظاهری	:	۹۲ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۸۰۵۶-۰۲-۷
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	اعتیاد - سبب شناسی
موضوع	:	Drug addiction- Etiology
موضوع	:	اعتیاد - جنبه‌های اجتماعی
موضوع	:	Drug addiction-Social aspects
موضوع	:	اعتیاد - جنبه‌های روان‌شناسی
موضوع	:	Drug addiction-Psychological aspects
رده بندی کنک	:	۱۳۹۵ د۳ن/۱/۵۸۰ HV
رده بندی دیویی	:	۳۶۱/۲۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۴۳۸۲۶

نام کتاب: دیباجه‌ای بر نظریه‌های اعتیاد به مواد مخدر

مولف: دکتر نوذر نخعی

ناشر: فانوس کرمان / ۳۲۴۴۵۶۳۹

نوبت چاپ: اول/ ۱۳۹۵

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: کانون تبلیغاتی زر نقش کرمان / ۳۲۴۵۱۵۹۸

قیمت: ۱۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۵۶-۰۲-۷

فهرست

۳.....	فهرست
۵.....	پیشگفتار
۶.....	مقدمه

فصل اول نظریه‌های زیست‌شناختی

۱۲.....	عوامل ژنتیکی
۱۴.....	سیستم‌های مغزی مرتبط با مصرف مواد
۱۵.....	سیستم‌های ناشده‌ی مغز

فصل دوم نظریه‌های روان‌شناختی

۲۶.....	تقویت رفتار
۳۱.....	کمبود شخصیت
۳۳.....	مستعد بودن به رفتارهای شناخته‌شده
۳۵.....	برخی نظریه‌های روان‌شناختی دیگر

فصل سوم نظریه‌های جامعه‌شناختی

۴۱.....	نظریه‌آنومی
۴۳.....	نظریه خودکنترلی و کنترل اجتماعی
۵۱.....	نظریه خرده‌فرهنگی و یادگیری اجتماعی
۵۳.....	نظریه تعامل‌گزینشی/اجتماعی شدن
۵۹.....	نظریه تضاد

فصل چهارم نظریه‌های تلفیقی

۶۸.....	نظریه تأثیر سه گانه
۷۲.....	نظریه پنج مرحله‌ای
۷۵.....	نظریه عوامل خطر و عوامل محافظت‌کننده
۷۷.....	خلاصه
۸۵.....	منابع

پیشگفتار:

مصرف مواد و اعتیاد به مواد، دو مقوله مرتبط به هم هستند که در طول نیم قرن اخیر بیش از پیش توجه محافل علمی و سیاستگذاری و تصمیم‌گیری را به خود معطوف نموده‌اند. به رغم پیشرفت علم اعتیاد هنوز بر سر تعریف اعتیاد، معتاد و حتی واژه‌شناسی آن اتفاق نظر نیست چه رسد به آنکه نسخه واحدی برای پیشگیری از آن تدوین شده باشد.

سابقه علم پیشگیری از اعتیاد به حدود پنج دهه قبل برمی‌گردد و لذا این علم بنا به اعتقاد صاحب‌نظران در دروه نوزادی به سر می‌برد. اگر بخواهیم روند اعتیاد در کشورمان را از حالت کنونی خارج نماییم لازمه آن تأکید بر پیشگیری اساسی^۱ است و برای طراحی و اجرای برنامه‌های پیشگیری محور، لازم است که با نظریه‌های سبب‌شناختی اعتیاد آشنایی بیشتری یابیم.

به رغم گسترده‌گی، تنوع و پیشرفت علوم مختلف مرتبط با اعتیاد و وابستگی به مواد، از جمله جامعه‌شناسی، نوروساینس، و روانشناسی هنوز یک تئوری و نظریه جامع که تمامی جنبه‌های سبب‌شناختی این آسیب اجتماعی را پوشش دهد ارائه نشده است. این نتیجه به ما یک پیام می‌دهد و آن اینکه «علم اعتیاد یک علم دینامیک و پویا و هر لحظه در حال تغییر و تکوین است»، و در مسیر پیشگیری و کنترل باید به آن، لازم است که مبتنی بر شرایط فرهنگی و بومی - و حتی فردی - جنبه‌های متفاوت را لحاظ نموده و نسخ مبتنی بر شرایط طراحی نمود.

هدف اصلی از ارائه نظریه توسط دانشمندان دین و پیش‌بینی پدیده‌ها است و این کتاب به منظور ارائه نگاهی نسبتاً جامع و سرچشمه‌مند موجب به سبب‌شناسی اعتیاد طراحی و تدوین شده است. در این کتاب سعی بر آن است که با پوشش دادن نظریه‌های مهم اعتیاد از سه دیدگاه جامعه‌شناسی، نوروساینس و روانشناسی جوانب متفاوت آن ترسیم گردد. امید آنکه در نشست‌های کارشناسی پیرامون سبب‌شناسی اعتیاد به جای اتکال بر تجارب زردرمره، اظهارنظرها و تصمیم‌گیری‌ها مبتنی بر نظریه‌ها و شواهد علمی ارائه گردد.

دکتر نوذر نخعی

استاد و پژوهشگر

مرکز تحقیقات علوم اعصاب کرمان

مقدمه:

برای درک دلایل پدیده‌ای همچون اعتیاد^۱ یا وابستگی^۲ به مواد به نظریه نیاز داریم. نظریه، توضیح دسته‌بندی کلی پدیده‌ها است به منظور درک یا مشاهده عمیق‌تر و پویاتر واقعیت‌ها، در قیاس با آنچه که از تجربیات روزمره بدست می‌آید.. کلمه «کلی» در اینجا بسیار حائز اهمیت است، چرا که دانشمندان معمولاً از اصطلاح «نظریه» برای شرایط یا رویدادی خاص مانند ترور یک شخصیت استفاده نمی‌کنند، بلکه نظریه به‌طور کلی دلیل ترور را شرح می‌دهد.

تصویر ۱: علی‌رغم نیازات استفاده از مواد، چرا افراد به آن روی می‌آورند؟

متخصصان فیزیک
نجومی نظریه‌ها و
یا توضیحاتی در
مورد حوادث،
حرکت و مرگ
ستارگان دارند؛
زیست‌شناسان
نظریه‌هایی در مورد
تغییرات ژنتیکی
موجودات زنده

در طول زمان دارند؛ جامعه‌شناسان و دانشمندان علوم سیاسی نظریه‌هایی در مورد رأی دادن دارند. یکی از گونه‌های اصلی نظریه یا توضیح مصرف مواد می‌تواند شرح این موضوع باشد که چرا مردم به مواد روی می‌آورند (تصویر ۱). دو پیش‌شرط کاملاً ضروری برای مصرف مواد وجود دارد: یکی گرایش و آمادگی^۳ و زمینه انجام این کار و دیگری دسترسی^۴ به ماده.

- 1 addiction
- 2 dependency
- 3 predisposition
- 4 availability

هر یک از این دو پیش شرط برای توضیح مصرف مواد ضروری‌اند، اما هیچ کدام کافی نیستند. اگر مواد در منطقه خاصی موجود نباشد، حتی در صورت گرایش، مصرف مواد امکان‌پذیر نیست. به همین ترتیب، در صورت عدم وجود تمایل و استعداد، مصرف صورت نمی‌گیرد؛ و به‌طور کلی در دسترس بودن مواد به‌تنهایی مصرف آن را توجیه نمی‌کند. در این کتاب، به‌طور عمده بر پیش‌نیازها، زمینه‌ها و انگیزه‌های تأثیرگذار بر مصرف مواد خواهیم پرداخت.

هزاران سال است که بشر انگیزه انواع رفتارهای غیرعادی و انحرافی را مورد پرسش قرار می‌دهد. فیلسوفان یونان باستان نیروهای شیطانی را تنها عامل انحرافات مطرح می‌نمودند. در پایان درس جرم‌شناسی که در دانشکده‌ای در جنوب

شرقی ایالات متحده

برگزار شد، فرانک

اشمالجر^۱ از دانشجویان

خود خواست به

منطقی‌ترین نظریه

جرم و جنایت فکر

کنند: زیست‌شناختی،

روان‌شناختی، جامعه

شناختی. اکثریت قریب

به اتفاق این کلاس

هیچ‌یک از این سه

مورد را انتخاب نکردند

تصویر ۲: هر تخصصی فقط گوشه‌ای از سبب‌شناسی مواد را تبیین نماید و از سایر زوایا غافل مانده است.

و به‌جای آن «فریب شیطان» را به‌عنوان معتبرترین نظریه انتخاب کردند (ص ۸۸، ۱).

در مقابل، تقریباً تمامی رفتارشناسان، روانشناسان و جامعه‌شناسان و روانشناسان

به توضیحات مادی که در عوالم اجتماعی، روان‌شناختی و زیست‌شناختی

ریشه‌دارند توجه می‌کنند. هر یک از رشته‌ها از دیدگاه تخصصی خود به

سبب‌شناسی اعتیاد نگاه می‌کنند و این موضوع سبب شده تا هر تخصصی

فقط گوشه‌ای از سبب‌شناسی مواد را تبیین نماید و از سایر زوایا غافل بماند (تصویر ۲). البته ذکر این نکته حائز اهمیت است که سه نظریه مذکور و چه نظریه تاثیر نیروهای شیطانی همگی را باید در سبب‌شناسی مصرف مواد مد نظر قرار داد. اغلب نظریه‌های مصرف مواد در تناقض و یا رقابت با یکدیگر نیستند، بلکه اکثر آن‌ها جنبه‌های متفاوت پدیده‌ای را پوشش می‌دهند که می‌توانند به جای این که در تضاد با یکدیگر باشند به عنوان مکمل هم در نظر گرفته شوند.

همان‌طور که در مورد نظریه‌های جرم و جنایت مطرح می‌شود، سه پارادایم گسترده برای مصرف مواد وجود دارد: (۱) نظریه‌های زیست‌شناختی^۱، (۲) نظریه‌های روان‌شناختی^۲ و (۳) نظریه‌های جامعه‌شناختی^۳؛ هر کدام بر روی طیف متفاوتی از عوامل به عنوان تعیین کننده‌های مهم در ایجاد انگیزه مصرف و سوء مصرف مواد در میان مردم تمرکز دارند. البته، حتی در هر یک از این انواع گسترده طیفی از نظریه‌های خاص وجود دارد. تمام نظریه‌های زیست‌شناختی و تقریباً تمام نظریه‌های روان‌شناختی، فرد‌گرا^۴ هستند به این شکل که بر تفاوت‌های میان افراد متمرکز می‌شوند: شخص X از جهتی با شخص Y تفاوت دارد. تجارب گوناگونی نسبت به شخص Y داشته است) و بنابراین، احتمال استفاده شخص X از مواد نسبت به شخص Y بیشتر است. در مقابل، اکثر نظریه‌های جامعه‌شناختی به جای تمرکز بر روی تفاوت‌های فردی به تمرکز بر روی تفاوت گروه‌ها (افرادی که به گروه X تعلق دارند نسبت به افرادی که به گروه Y تعلق دارند، متفاوت هستند) و یا تفاوت‌های ساختاری (ساختارهای بزرگ‌تر و شرایطی که افراد در آن قرار می‌گیرند، مانند شهرها، محله‌ها، دوره‌های تاریخی، شرایط اجتماعی یا کشورها متفاوت هستند) تمایل دارند. در همین حین، برخی از جامعه‌شناسان، توضیحات فرد‌گرایانه‌تری را منتشر کرده‌اند؛ که به برخی از آن‌ها اشاره خواهیم کرد. از آنجایی که اکثر این نظریه‌ها تنها یک‌تکه از

1 biological theories

2 psychological theories

3 sociological theories

4 individualistic

پازل را توضیح می‌دهند، بیشتر آن‌ها به جای متناقض بودن مکمل یکدیگر هستند. با این حال، برخی از توضیحات با سایرین تناقض دارند: یعنی اگر یکی از آن‌ها درست باشد، یک یا چند نظریه دیگر را نقض می‌کند و لذا درک جامع ما از مفاهیم نظریه‌های مختلف بسیار مهم است.

www.ketab.ir